

РОЗДІЛ II. ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ НАУКИ І ТЕХНІКИ

УДК 398.332.12(477):37:7]:930.1

Віктор Ткаченко
(*Переяслав-Хмельницький*)

УКРАЇНСЬКЕ ПИСАНКАРСТВО ЯК СКЛАДОВА МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ: ІСТОРІОГРАФІЧНІ СТУДІЇ

У статті, на основі опрацювання різносторонніх матеріалів, розглядається історіографія науково- та навчально-методичних розробок, за якими навчають виготовлення великоднього яйця – писанки.

Авторами посібників, методичних розробок для дітей молодшого та старшого шкільного віку є вчителі, майстрині-писанкарки, які ставлять за мету не тільки навчити розпису чи виготовленню писанки, а й прививають любов до народного мистецтва, розвивають естетичні смаки школярів та одночасно проводять виховання молодого покоління. Важливою складовою таких занять є розвиток мистецької освіти, творчих здібностей та пізнання прекрасного.

У роботі над статтею використано методи пошуку, аналізу, синтезу та узагальнення. Так, завдяки пошуку було зібрано новітні методичні розробки уроків, проаналізовано їх, проведено узагальнення, що дає можливість висвітлити певною мірою означене питання.

Досліджені матеріали засвідчують постійний інтерес з боку учителів до розробок з писанкарства. Використання їх на уроках образотворчого мистецтва шкільної програми та в гуртковій роботі вказують, що народна творчість є складовою мистецької освіти. Цьому є підтвердження: значна кількість методичних та інших розробок з цього виду народного мистецтва.

Ключові слова: *писанкарство, методичні розробки, посібники, народне мистецтво, мистецька освіта, історіографія.*

Упродовж 90-х років ХХ ст. – на початку ХХІ ст. з'явилися чимало розробок з навчання розпису писанок. Авторами, зазвичай, виступають майстрині-писанкарки, які таким чином намагаються залучити до мистецтва народного розпису молоде покоління та всіх зацікавлених. З часом ці тенденції почали змінюватися і на сьогодні ми маємо значну кількість методичних розробок, підготовлених вчителями різних типів навчальних закладів. Вони напрацьовані з метою навчання дітей писанкарства у курсі мистецької освіти для загальноосвітніх шкіл, а також використання для цього інтегрованих уроків. Не виключенням є науково-методичні розробки й для гурткової роботи у навчальних закладах.

Загалом, ознайомлення дітей з видами народного мистецтва прищеплює любов до народної культури, виховує в них почуття прекрасного, розвитку естетичних смаків та творчих здібностей. Запровадження писанкарства, як і інших народних видів мистецтва, розвиває не лише творчість дітей і естетичні смаки, а й виховує шанобливе ставлення до праці, вчить пишатися національними традиціями. Одночасно у дітей розширюються знання з народознавства, виховується любов до рідного краю, розвивається пам'ять, увага, цілеспрямованість, охайність у роботі, фантазія. Окрім того, розвивається дрібна моторика та бачення площини, простору, уяви тобто художньо-мистецьке сприйняття. Важливим також є формування у дітей художнього смаку, правильного уявлення про гармонію форм [10, с. 239].

Мистецька освіта, її розвиток та становлення сьогодні висвітлюється багатьма ученими, дослідниками, науковцями. Використання декоративно-ужиткового мистецтва у навчально-виховній системі розглядається в працях О. Рудницької, Л. Масол, Г. Сотської та інших.

Метою статті є узагальнення відомого матеріалу, його аналіз та розкриття впливу писанкарства на виховання в дітей патріотизму, естетичного розвитку, творчих та художніх здібностей через призму пізнання народного мистецтва.

Народне декоративно-прикладне мистецтво завжди викликало інтерес. Сьогодні досить поширеним стало ознайомлення дітей із народними ремеслами та промислами. Воно включене в шкільні навчальні програми курсу «Образотворче мистецтво», «Мистецтво» та в позашкільній гуртковій роботі. Причому маємо цей інтерес і до писанкарства.

Нашу увагу привернула робота, підготовлена на кафедрі теорії та методики трудового та професійного навчання Хмельницького національного університету, де запропоновано творчий проект «Писанка-вишиванка», автор О. Кухарук. У розробці зазначено, що «основною ідеєю проекту є не тільки відродження давніх традицій воскового розпису писанок або вишивки, а й пошук нових креативних ідей щодо створення виробів, оздоблених різними видами декоративно-прикладного мистецтва» [5, с. 3]. Дана розробка належить до групи джерел, у яких розглядається писанкарство як складова освітнього процесу, чи то шкільного (на уроках праці, образотворчого мистецтва) або позашкільного (творчі гуртки, будинки дитячої та юнацької творчості). За останні роки таких розробок вийшло друком чимало. Ця відрізняється від інших тим, що авторка пропонує поєднати в однім оберезі, символі два види: писанку (розпис воском яйця) та вишивку, використовуючи при цьому різні технологічні прийоми та засоби. Для цього розроблено спеціальну технологічну картку на виготовлення виробу. Безумовно, що такий предмет, у технологічному плані має певні складнощі роботи, але є можливість поєднання двох видів декоративно-ужиткового мистецтва, кольорової гами, виховання естетичних смаків та вироблення певних навиків трудової діяльності [5].

У статті Т. Агєєнко, О. Ярошенко розглядається декоративно-прикладне мистецтво, як шлях до пізнання «символів слов'янської культури», «духовних надбань народу та гармонійного творчого розвитку особистості» [1, с.100]. Серед різних видів декоративно-ужиткового мистецтва, автори пропонують ознайомитися та використати для цього писанкарство, у якому збережено й демонструється чимало прадавніх орнаментальних мотивів. Розробники також зазначають, що «на Слобожанщині цей вид народного мистецтва був майже повністю втрачений» [1, с.101].

У методичній розробці уроку з образотворчого мистецтва, авторка, учителька зі Львова, Т. Козак пропонує ознайомити учнів з українською народною писанкою, її символікою, легендами та навчитися воскового розпису тощо [4].

У дисертаційній роботі С.Стадник розглядається проблема, пов'язана з формуванням в учнів 5-9 класів творчої ініціативи. Робити це пропонується за допомогою навчання писанкового розпису. Дослідницею «теоретично обґрунтовано, розроблено й апробовано варіативний модуль «Український писанковий розпис» та авторська методика навчання» [9, с.21], які сприяють формуванню високого рівня творчої активності та ініціативи в учнів, зокрема і в пізнанні писанкарства.

Загалом, варто відзначити, що С.Стадник є майстринею-писанкаркою та має чимало різних напрацювань з цієї теми. Так, працюючи над дисертацією, нею розглядалися питання, пов'язані з формуванням та взаємозв'язком творчої ініціативи й художньо-трудова діяльності учнів у процесі навчання мистецтва писанкового розпису, вплив писанкарства на формування творчої особистості школярів; розроблено методику навчання учнів писанковому розпису, технології виготовлення окремих видів писанок; висвітлено зв'язок естетичного та трудового виховання у процесі навчання писанкарству молодших школярів та ін. Тобто, ми маємо низку публікацій, в яких дослідниця прищеплює любов поколінню, що підростає, молодшим та старшого віку школярам до народного мистецтва, його впливу на виховний процес, розвиток творчих здібностей дітей та мистецьких знань через систему навчально-методичних розробок уроків та задіяння їх в навчально-виховному процесі на заняттях з образотворчого мистецтва [9].

У розробці З. Вербицької, присвяченій регіональним центрам народних промислів та ремесел, авторка, керівник гуртка «Колорит», намагається через систему комбінованих занять ознайомити дітей зі зразками декоративно-прикладного мистецтва, його регіональними особливостями тощо. Невіддільною складовою таких занять є «виховання національної гідності та любові до народного мистецтва», естетичного виховання та розвиток емоційного

задоволення від пізнання народної культури та традицій. Авторка, педагог намагається здійснити це через призму розгляду й отримання умінь з таких видів декоративно-ужиткового мистецтва як: ткацтво та килимарство; вишивка; гончарство; петриківський та декоративний розпис; художнє плетіння; витинанка; писанкарство. Усі ці види декоративно-ужиткового мистецтва викладач розглядає на прикладі Миколаївської області, їх розвиток, поширення на місцевому рівні. Найбільшу увагу звернуто на писанкарство. Зокрема, авторка викладає інформацію про існування в різних країнах світу пам'ятників писанці (Канада, Україна), про музей «Писанка» в Коломиї. Далі педагог чомусь поділяє писанки на «галунки», «крапанки», власне писанки, «крашанки», «мальованки», «дряпанки» («скробанки») [3]. Хоча нам відомо, що «галунки» це ті ж крашанки, проте, це їх регіональна назва в частині сіл Західної України. Також вони поширені на всій території нашої країни, а писанки чи будь-які інші існували не скрізь. У кожному етнографічному районі були свої улюблені та в більшій чи меншій мірі поширені техніки виготовлення великодніх яєць-писанок.

Працівники Хмельницького художнього музею, з метою залучення та ознайомлення зі своєю колекцією учнів шкіл та студентів, розробили орієнтовну тематику мистецьких уроків, що наближена до шкільного календарно-тематичного плану. Для старших класів школи та студентів передбачається проведення низки тематичних уроків на мистецькі теми. «Для наймолодших – бесіди-заняття, які передбачають практичну роботу дітей по створенню тих чи інших артефактів» [7, с.3]. Співробітниками пропонуються різноманітні теми, пов'язані з «окремими особистостями або явищами мистецького життя» [7, с.3], вітчизняним мистецтвом та ін. Не стало винятком і зацікавлення дітей до пізнання писанкарства. Так, С. Шемчук підготовлено бесіду-заняття для дітей молодшого шкільного віку «Яйце-райце: українська писанка» [7, с.11]. У ній науковець пропонує ознайомлювати дітей з історією походження крашанок, писанок, з чим це пов'язано, які символи використовують при їх оздобленні, яка технологія розпису писанок за допомогою писачка, з чого і як його можна виготовити. Не оминає вона у своїй розповіді й висвітлення ще одного важливого питання – це виготовлення фарб із листя рослин, кори дерев, кушів та інших природних барвників. Уся бесіда відбувається під час процесу виготовлення писанки. Також авторка пропонує виготовити писанку-мальованку за допомогою різнокольорових фломастерів. Під час самостійної роботи, для кращого візуального сприйняття та ознайомлення дітей з писанкою, демонструються ілюстрації, малюнки їх різних зразків. На завершення слухачку аудиторію знайомлять зі звичаєво-обрядовими традиціями українців передвеликоднього та великоднього циклу, озвучуються легенди, пов'язані з писанками й крашанками. Таким чином бачимо, що дітям висвітлюються різносторонні питання, пов'язані з писанками, та привертається їхню увагу до народного мистецтва та писанкарства зокрема [7].

У своїй розвідці О. Алексєєва розглядає символіку українського орнаменту. З самого початку авторка зазначає, що «мистецтво зародилося ще в первісному суспільстві. Саме там з'являються знаки, які символізують сонце, місяць, зорі, воду, рослинність» тощо. Розгляд української символіки науковець розпочинає з часів трипільської культури, розповідаючи про «крапку», лінію, коло квадрат, ромб, трикутник. І як стверджує авторка, «в основі виникнення знаків-символів лежать спостереження людини за навколишнім світом» [2, с.37]. Дослідниця пропонує ознайомити дітей з іншими символами, розповсюдженими в орнаментальному мистецтві, зазначаючи, що всі вони мають різні стилістичні особливості. Відносно писанкарства, то науковець вказує на те, що це один із найдавніших видів народної творчості, пов'язаний з уявленням людей про створення світу [2, с.40]. Також авторка наводить паралелі з іншими видами народного мистецтва та зазначає, що неодноразово писанкові символи, використовували в різних видах декоративно-ужиткового мистецтва. Зокрема, при розписі на тканині технологією «батик», а також виготовлення витинанки із паперу, що набуває значного поширення останнім часом. Все це сприяє пізнанню учнями, студентами народного мистецтва, його символіки та розвитку їхньої просторової уяви та бачення композиції [2].

Підручник для загальноосвітніх навчальних закладів, авторами якого є Л. Масол, О. Гайдамака, В. Кузьменко, Н. Лемешева розроблений для опанування учнями мистецьких цінностей сучасності. Як зазначають автори, «виконання різноманітних художньо-творчих

завдань, участь у мистецьких проектах сприятимуть проникненню в тайну різних видів мистецтва нашого часу» [6, с.5].

У першому розділі, який називається «Діалог народного мистецтва із сьогоденням», ознайомлення учнів з мистецтвом розпочинається з теми «Писанка і петриківський розпис – мистецькі символи України». Автори вказують на те, що на відміну від багатьох народів, де фарбують крашанки, в українців існує розпис писанок, як вид декоративно-ужиткового мистецтва. Воно «досягло найвищого рівня мистецького розвитку» та «перетворилося на один із найважливіших духовних і культурних символів України» [6, с.10]. Автори подають символіку писанки, вказують найбільш уживані символи, фото відомої майстрині-писанкарки Зої Сташук, малюнки мотивів «сонце», «дерево життя», «ружа», а також образи писанки у творах народних майстрів (кераміка, gobеленне ткання та ін.) [6].

В Україні, як бачимо, за останні роки вийшло чимало різноманітних посібників з писанкарства. Не менший інтерес воно викликає і в Росії. Тут теж було присутнє виготовлення великодніх яєць і викладачі намагаються у навчальний процес вводити ознайомлення з ним дітей.

Не зважаючи на те, що розпис великодніх яєць вважається найбільш поширеним серед українців, у Росії також займаються цим народним промыслом і, відповідно, його дослідженням. Саме йому присвячена дипломна робота студентки Е.В. Солодянкіної Уральського ДППУ. У ній розглядаються історичні фактори, що сприяли виникненню і розвитку великодніх яєць, зокрема і розвиток цього мистецтва у Росії та основні центри їх виготовлення; виробництво дерев'яних розмальованих яєць з сюжетами про «життя Ісуса Христа», а також практичний розділ, де розглядається питання пізнання школярами духовної культури шляхом використання у навчанні комп'ютерних технологій. Цей підхід є досить поширеним і серед українських учителів, які намагаються вводити в навчальний процес інтегровані уроки із використанням комп'ютерів.

Варто звернути увагу на те, що в основному робота присвячена виготовленню дерев'яних розмальованих різними фарбами й сюжетами та орнаментальними мотивами великодніх писанок-мальованок. Традиційний восковий розпис практично не розглядається. Та нам цікаво інше. У своїй роботі авторка пише, що писанки поширені в «Малоросії» тобто в Україні, таким чином використовуючи старі кліше російської історії. Але не зважаючи на це, зазначимо, в одному з підрозділів дипломної роботи студентка вказує, що «традиція виготовлення писанок була сильна в західних районах України. Тамтешні писанки нагадують про дохристиянський характер малюнків» [9, с.30].

Розглядаючи центри народного мистецтва, де виготовляли великодні яйця, авторка вказує, що один із них, де займалися розписом точених виробів, виник на початку ХХ ст., у селах Полховський Майдан та Крутці у Заволжжі. І як вона зазначає, «стиль полховсько-майданівського і крутецького розпису занесли в ці краї на початку 20-х років ХХ століття переселенці з України» [9, с.34]. Це ще раз підтверджує думку про те, що серед українців цей звичай був поширенішим, ніж серед росіян. Для них характерним очевидно було виготовлення все ж таки більше декоративних великодніх яєць, а не розпис курячих, природними чи аніліновими барвниками, що використовувалися не тільки як символ Воскресіння Ісуса Христа, а й у звичаєво-обрядовій традиції, різних магічних діях, пов'язаних з майбутнім урожаєм, багатством, коханням і потойбічним світом [9].

Вихователька Н. Чекашкина, із м. Краснодар (Росія) також розробила програму гуртка з декоративно-прикладного мистецтва для дітей старшого дошкільного віку. За нею, авторка пропонує ознайомити дітей та отримати ними певні навички з виготовлення предметів декоративно-ужиткового мистецтва за допомогою розпису, у тому числі й писанок. За основу та матеріалом для виготовлення великодніх яєць спеціаліст пропонує взяти точені дерев'яні яйця і їх оздоблювати відповідним орнаментом [11].

Отже, за останні роки в Україні вийшла друком значна кількість різноманітних навчальних, навчально-методичних розробок, посібників з писанкарства. Навчання та ознайомлення з цим видом народного декоративно-ужиткового мистецтва введено у навчаль-

ний курс «Мистецтво» для загальноосвітніх шкіл. Поширеним воно є і в гуртковій роботі у Будинках дитячої та юнацької творчості. Тим самим сприяє пізнанню учнями народної творчості та культури, виховання в них любові до національного мистецтва, естетичних смаків; розвитку творчих здібностей та практичних навичок. Таким чином, уроки писанкарства покликані навчити дітей використовувати народне мистецтво як джерело творчості у сучасних, власно сфантазованих орнаментах, зберігаючи традицію та культуру українського народу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Агеєнко Т., Ярошенко О. Інтерпретація архетипів і символів слов'янської культури в процесі вивчення декоративно-прикладного мистецтва // *Пространство литературы*. 2012. С.100–104.
2. Алексеева О. Символічна змістовність українського орнаменту // *Музей і школа: форми співпраці. Мистецькі уроки та бесіди-заняття для учнів загальноосвітніх шкіл і студентської молоді (з досвіду роботи)* / Уклад. Л.О. Тимофєєва. Хмельницький, 2010. С. 37–40.
3. Вербицька З. Регіональні центри народних промислів і ремесел. Крива Балка, 2010. 37 с.
4. Козак Т. Розмальовування писанки // *Образотворче мистецтво*. №3 (45), березень 2012. С.5.
5. Кухарук О. Писанка-вишиванка / Хмельницький національний університет // *Електронний ресурс*: http://tmtpn.khnu.km.ua/res/pdf_3.pdf
6. Масол Л. Мистецтво (інтегрований курс): підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Л. Масол, О. Гайдамака, В. Кузьменко, Н. Лемешева. Київ: Видавництво «Світоч», 2015. 256 с. : іл.
7. *Музей і школа: форми співпраці. Мистецькі уроки та бесіди-заняття для учнів загальноосвітніх шкіл і студентської молоді (з досвіду роботи)* / Уклад. Л. Тимофєєва. Хмельницький, 2010. 96 с.
8. Солодянкина Е. Искусство росписи пасхальных яиц / *Дипломная работа / Уральский государственный профессионально-педагогический университет*. Екатеринбург, 2000. С.100.
9. Стадник С. Формування в учнів основної школи творчої ініціативи у процесі навчання українського писанкового розпису // *Автореферат дис. на здобуття наук. ступ. к. пед. наук*. Київ, 2015. 25 с.
10. Ткаченко В. Писанкарство у змісті початкової освіти // *Педагогічна майстерність як система професійно-мистецьких компетентностей : Зб. матеріалів ІХ Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О. П. Рудницької* / гол. ред.: І. Зязюн. Вип. 3 (7). Чернівці: Зелена Буковина, 2011. С.239–240.
11. Чекашкина Н. Опыт работы на тему: «Ознакомление дошкольников с декоративно-прикладным искусством». Краснодар. 34 с.

REFERENCES

1. Aheienko, T. & Yaroshenko, O. (2012), *Interpretatsiia arkhetyviv i symboliv slov'ianskoi kultury v protsesi vyvchennia dekoratyvno-prykladnoho mystetstva* [Interpretation of Archetypes and Symbols of Slavic Culture in the Process of the Study of Decorative-Applied Art], *Space of Literature*, pp. 100-104.
2. Aliexsieieva, O. (2010), *Symvolichna zmistovnist ukrainskoho ornamentu* [Symbolic content of the Ukrainian ornament], *Museum and school: forms of cooperation. Artistic lessons and conversations-classes for students of secondary schools and student youth (from work experience)*, Layout. L. O. Timofeev, Khmel'nitsky, pp. 37-40.
3. Verbytska, Z. (2010), *Rehionalni tsenyri narodnykh promysliv i remesel* [Regional centers of folk crafts and crafts], *Kriva Balka*, 37 p.
4. Kozak, T. (2012), *Rozmalovuvannia pysanky* [Painting Easter eggs], *Fine art*, No. 3 (45), March, S. 5.
5. Kukharuk, O. *Pysanka-vyshyvanka* [Easter eggs- embroidered shirt], *Khmel'nitsky National University*, Electronic resource: http://tmtpn.khnu.km.ua/res/pdf_3.pdf.
6. Masol, L. & Haidamaka, O. & Kuzmenko, V. & Liemesheva, N. (2015), *Mystetstvo (intehrovanyi kurs): pidruch. dlia 7 kl. zahalnoosvit. navch. zakl.* [Art (integrated course): underground. for 7 cl. general education tutor shut up], *Svitoch Publishing House*, Kyiv, 256 p. : il.
7. (2010), *Muzei i shkola: formy spivpratsi. Mystetski uroky ta besidy-zaniattia dlia uchniv zahalroosvitnikh shkil i studentskoi molodi (z dosvidu roboty)* [Museum and school: forms of cooperation. Artistic lessons and conversations-classes for students of secondary schools and students (from experience)], Layout. L. Timofeev, Khmel'nitsky, 96 p.
8. Solodiankina, E. (2000), *Iskusstvo rospisi pashalnyih yaits* [The art of painting easter eggs], *Diploma work / Ural State Professional and Pedagogical University*, Yekaterinburg, 100 p.

9. Stadnyk, S. (2015), *Formuvannia v uchniv osnovnoi shkoly tvorchoi initsiatyvy u protsesi navchannia ukrainskoho pysankovoho rozpysu* [Formation of pupils of the main school of creative initiative in the process of teaching Ukrainian Easter egg painting], Abstract Authors for obtaining sciences. step to ped. Sciences, Kyiv, 25 p.

10. Tkachenko, V. (2011), *Pysankarstvo u zmisti pochatkovoї osvity* [Writing in the content of elementary education], Pedagogical skill as a system of professional and artistic competences: collection Materials of the IX International Pedagogical-Artistic Readings in the Memory of Professor O.P. Rudnitskaya / ch. ed. : I. Zyazun, Whip 3 (7), Zelena Bukovina, Chernivtsi, p. 239-240.

11. Chekashkina, N. *Opyt raboty na temu: «Oznakomlenye doshkolnykov s dekoratyvno-prykladnym yskusstvom»* [Experience in work on the theme: «Introduction of preschool children with decorative and applied art»], Krasnodar, 34 p.

Tkachenko V. Ukrainian easter eggs as a component part of art education: historiographic studies.

In the article on the basis of processing of versatile materials, the historiography of scientific and educational-methodical developments after which the Easter eggs making is taught are reviewed.

The authors of manuals, methodological work for children of the junior and senior school age are teachers, masters-pysankers who aim not only to teach painting or to making easter eggs, but also inoculate love for folk art, develop aesthetic tastes of schoolchildren and, at the same time, educate the younger generation.

An important part of such classes is the development of artistic education, creative abilities and knowledge of beauty.

The paper uses methods for searching, analyzing, synthesizing and generalizing. Thus, thanks to the search, the latest methodological design of the lessons was collected, analyzed, and generalized, which gives an opportunity to highlight of the question a certain degree.

The research materials indicate a constant interest of teachers to the development of Easter eggs. Using them in the lessons of fine art of the school curriculum and in the work of the group indicate that folk art is an integral part of artistic education. This is confirmed by a large number of methodological and other developments in this type of folk art.

Key words: *Easter egg, methodical development, manuals, folk art, art education, historiography.*

Одержано 02.03.2018.

УДК 930.1(47+57)«192/193»: 17.022.1(477)

Оксана Таранон
(Пераяслав-Хмельницький)

**ПРОБЛЕМА СУСПІЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В УКРАЇНІ
1920-1930-Х РР.: РАДЯНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ**

У статті зроблено огляд історіографічного доробку радянської доби з питань суспільних цінностей і ціннісних трансформацій в Україні 1920-1930-х рр. Радянська історіографія означеної теми включає два періоди: 1920 – поч. 30-х рр. і 1930 – 1980-х рр. Протягом першого утверджуються ленінські ціннісні підходи щодо побудови радянської держави і комуністичного безкласового суспільства, які згодом лягли в основу світоглядних орієнтирів більшовицьких ідеологів і практиків. Разом з тим, відбуваються дискусії з приводу національного та соціально-економічного розвитку, викликані непом на коренізацією, місця і ролі окремих класів у суспільстві, ключових питань гендерної політики, методів боротьби з релігією тощо. З 1930-х рр. утверджується офіційне трактування проблем радянських цінностей і моралі, виховання будівників комунізму.

Ключові слова: *Радянська Україна, ціннісні орієнтири, морально-етичні норми радянського суспільства, радянська історіографія.*

Радянська доба історії 1920-1930-х рр. позначена не лише боротьбою більшовицької влади за встановлення гегемонії в усіх сферах суспільного життя, а й активним поборюванням